

**Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра психології**

**ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ З
ПРАКТИКУМОМ**

**Методичні вказівки до проведення
практичних занять та організації
самостійної роботи
для студентів
денної та заочної форм навчання
Спеціальності 053 Психологія
Частина 1**

**2019
Мукачево**

УДК 159.9(076)(075.8)

*Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол № 7 від «14» березня 2019р.
Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології,
протокол № 8 від «12» лютого 2019р.*

Укладач

Барчі Б.В., кандидат психологічних наук, старший викладач МДУ

Рецензент

Іванова В.В., кандидат психологічних наук, доцент МДУ

З-14

Загальна психологія з практикумом: методичні вказівки до проведення практичних занять та організації самостійної роботи з дисципліни для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 053 Психологія / Укладач Б. В. Барчі.– Мукачево: МДУ, 2019. – 49с. (1,9 авт.арк).

Видання містить практичні та інструктивні матеріали до проведення практичних занять, завдання для організації самостійної роботи студентів, тести та перелік рекомендованих джерел.

Призначене для використання студентами в процесі виконання самостійної роботи та підготовки до практичних занять. Методичні вказівки розроблені у відповідності до програми дисципліни «Загальна психологія з практикумом».

МДУ, 2019

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
I. Зміст практичних занять	
Практичне заняття 1.....	6
Практичне заняття 2.....	9
Практичне заняття 3.....	12
Практичне заняття 4.....	15
Практичне заняття 5.....	18
Практичне заняття 6.....	22
Практичне заняття 7.....	25
II. Теми та завдання самостійної роботи студентів	
Філогенез та онтогенез психіки.....	28
Пізнавальні процеси. Відчуття.....	31
Пам'ять.....	34
Мовлення	37
Уява.....	39
Емоції та почуття	42
III. Орієнтовний перелік питань до екзамену	45
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	47

ПЕРЕДМОВА

Дані методичні вказівки укладено для роботи студентів спеціальності Психологія, під час вивчення дисципліни «Загальна психологія з практикумом».

Мета методичних вказівок носить комплексний характер та передбачає:

- а) надати студентам практичної допомоги в теоретичному опануванні дисципліни;
- б) сформувати навички використання отриманих знань у професійній діяльності та повсякденному житті;
- в) активізувати роботу на практичних заняттях шляхом створення мотивації щодо вивчення дисципліни.

Методичні вказівки укладено як в тестовій формі контролю, так і в вигляді окремих завдань та контрольних питань. Матеріал, який підлягає тестуванню, є не лише програмним, а також містить інформацію із додаткової літератури, що надає можливість використовувати дані методичні вказівки на практичних заняттях і під час самостійної роботи студентів.

- навчальної теми;
- заповнення таблиць, креслення структурно-логічних схем;
- підготовка до усіх видів контролю, в тому числі до курсових, модульних і комплексних, ректорських контрольних робіт;
- інші види діяльності, що ініціюються університетом, факультетом, кафедрою й органами студентського самоврядування.

При плануванні СРС рекомендується користуватись нормами витрат часу, які встановлені на основі багаторічного досвіду викладачів з організації самостійної навчальної роботи студентів.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Головна мета практичних занять – засвоєння та закріплення найважливіших теоретичних понять курсу.

2. Студент повинен продемонструвати наявність відповідних теоретичних знань та вміння використовувати їх на практиці.

3. Підготовка до практичного заняття передбачає уважне ознайомлення з конспектом лекцій та рекомендованою літературою.

4. Теми практичних занять надаються викладачем та повністю співпадають з навчальною робочою програмою.

5. Практичне заняття проводиться на підставі як теоретичного матеріалу, що відбито у лекційному курсі, так і містить матеріал, що належить до самостійної навчальної роботи студента.

6. За бажанням студента на практичному занятті їм може бути представлено додаткові, більш поглиблені знання з курсу у вигляді реферату або усного повідомлення.

7. Вивчаючи відповідну теоретичну тему курсу, слід постійно приділяти увагу практичній спрямованості теоретичного матеріалу.

8. Відповідаючи на питання, поставлені викладачем, бажано самостійно наводити практичні приклади, що відбивають та підтверджують зміст та функцію теоретичних понять, які розглядаються.

9. Обговорюючи будь-яку теоретичну тему, особливу увагу слід приділяти аналізу різних методологічних та практичних шляхів її вирішення.

10. Дискусійні та багатопланові теоретичні проблеми готуються студентом для обговорення на практичному занятті заздалегідь та виключно під керівництвом викладача.

11. Практичне заняття передбачає як усне обговорення, так і письмові відповіді на окремі теми курсу, що залежить від змісту теоретичного матеріалу.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ СРС

З урахуванням змісту, цілей та завдань, що вирішуються у процесі СРС з дисципліни «Загальна психологія з практикумом», вирізняються три її основних види:

I – СРС, що забезпечує підготовку до поточних аудиторних занять і вивчення окремих тем або питань, передбачених для самостійного опрацювання;

II – пошуково-аналітична робота;

III – наукова робота.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни, а саме: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, практикумами, методичними вказівками тощо.

Зміст СРС із загальної психології може складатися з таких видів:

– уважне слухання і конспектування лекцій;

– підготовка до аудиторних занять (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних тощо);

– виконання практичних завдань протягом семестру;

– самостійне опрацювання окремих тем навчальної дисципліни згідно з навчально-тематичним планом, оформлення звіту про самостійну роботу;

– реферування, анотування рекомендованої літератури;

– формулювання висновків і підсумків;

– підготовка відповідей на запитання і самостійне формулювання висновків.

ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
Практичне заняття 1
ПРИНЦИПИ ПСИХОЛОГІЇ. ГАЛУЗІ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
План

1. Методологічні принципи психології:
 - принцип детермінізму,
 - принцип відображення,
 - принцип єдності психіки і свідомості,
 - принцип розвитку,
 - системно - структурний принцип
 2. Галузі сучасної психології:
 - теоретична психологія;
 - науково – прикладна психологія;
 - практична психологія.
- ✓ *Рекомендована література: [1,3,4,5,9]*

Поясніть вислів

«Робота нашої психіки пов'язана зі страхом, тоді як робота нашої душі – з любов'ю. Страх неодмінно чогось позбавляє і каже «ні!» Любов неодмінно щось привносить і каже «так!»»

Чак Хілліч

Теми доповідей і рефератів

1. Основні етапи становлення та розвитку психології.
2. Розвиток психології в Україні.
3. Наукова психології в моєму житті.
4. Роль психології в оптимізації професійної діяльності людини.
5. Значення психологічних знань для навчання і виховання дітей.

Контрольні питання

1. Що вивчає психологія?
2. Що є предметом психології?
3. Які головні завдання розв'язує сучасна психологія?
4. У чому суть рефлексивної природи психіки?
5. Що таке психічне відображення? Як ви розумієте це явище?
6. Якими є функції психіки?
7. У чому полягає активний характер психічного відображення?
8. Якими є особливості сучасної психології?
9. Чому психологія тісно пов'язана з філософією, педагогікою?
10. Чим пояснюється центральне положення психології в схемі розташування наук Б.Кедрова?
11. Що саме дає психологія іншим наукам у наш час? Що запозичує в інших наук?
12. З чим пов'язується майбутнє психології?

Запитання для обговорення

1. Дайте характеристику структурних компонентів психіки людини.
 2. Проаналізуйте відображувальну та регулятивну функції психіки. Наведіть приклади.
 3. Як побудований мозок людини? У чому суть дії мозку людини як єдиної функціональної системи?
 4. Що Ви знаєте про перші систематизовані виклади психології в античні часи?
 5. Проаналізуйте роль кори головного мозку і підкоркових структур в управлінні психічними процесами і станами.
 6. Назвіть п'ять-шість галузей знання, які набули самостійного статусу, і поясніть, що вони вивчають.
 7. Розкрийте зв'язок сучасної педагогічної практики з проблемами, що розробляються в різних галузях психологічної науки.
 8. Основними поняттями загальної психології є пізнавальні, вольові й емоційні процеси. Поясніть їх суть.
- Розкрийте принципи психології, їх зміст та значення.

Психологічні задачі

1. Які з нижче наведених положень характеризують психічне відображення, а які – дзеркальне відображення?

- A. Активно впливає на середовище.
- B. Відображає явище лише в момент його безпосереднього впливу.
- B. Є фотокопією навколишньої дійсності.

2. Визначте, до якої групи психічних явищ – психічних процесів, психологічних властивостей чи психічних станів – належить кожне явище, описане нижче.

- A. Учень Микола завжди відчував велике задоволення, якщо його товариші демонстрували чудові знання з різних предметів.
- B. Оксана регулярно відвідує гурток „Природа і фантазія”.
- B. Розглядаючи картину Врубеля „Демон і Тамара”, людина мимоволі пригадує образи лермонтовських героїв.

Тестові завдання

Яке з визначень науки психології найповніше?

1. Психологія – це наука про особистість, її властивості та їх формування.
2. Психологія – це наука, що вивчає закони діяльності дітей і дорослих.
3. Психологія – це наука про психічні процеси, що є вищою формою відображення матеріального світу.
4. Психологія – це наука про закономірності виникнення, розвитку і прояву психіки, свідомості людини.

Завдання сучасної психології як науки:

1. Вивчення різноманітних рухів дітей і дорослих.
2. Дослідження закономірностей розвитку організму дітей і підлітків.
3. Психологічне обслуговування, створення психологічних служб (довіри, сім'ї та ін.).

4. Вивчення психологічних станів, процесів і властивостей.

В якому з наведених тверджень найбільш правильно і точно розкривається суть матеріалістичного розуміння психіки?

1. Матерія виникла раніше психіки і є основою буття.
2. Матерія виникла після виникнення психіки.
3. Психіка є властивістю будь-якої матерії.
4. Матерія первинна, а психіка є властивістю особливим чином організованої матерії.

Галузь психології, яка вивчає формування та розвиток психіки на різних етапах життя людини, називається:

1. Психологія праці
2. Соціальна психологія
3. Вікова психологія
4. Юридична психологія

Галузь психології, яка вивчає фактори, що впливають на навчання і виховання дітей і дорослих, називається:

1. Загальна психологія.
2. Педагогічна психологія.
3. Вікова психологія.
4. Юридична психологія

Закономірні зміни психічних явищ, що проявляються в їх кількісних, якісних і структурних змінах і перетвореннях, складає суть:

1. Діяльнісного підходу.
2. Принципу детермінізму
3. Принципу єдності свідомості і діяльності.
4. Принципу розвитку.

У якому рядку вказано всі методологічні принципи наукового вивчення психічних явищ?

1. Принцип детермінізму; принцип розвитку психіки в діяльності; принцип єдності психіки та діяльності.
2. Принцип причинності; принцип історичного підходу; принцип розвитку психіки в діяльності; принцип особистісного підходу; принцип єдності психіки та діяльності.
3. Принцип детермінізму; принцип особистісного підходу; принцип єдності психіки та діяльності; принцип генетичного підходу.
4. Принцип детермінізму; принцип історичного підходу; принцип єдності психіки та діяльності.

В якому з наведених варіантів усі перелічені психічні явища являють собою психічні стани?

1. Уважність, пам'ять, задоволення, втома, роздратованість.
2. Врівноваженість, хвилювання, стрес, захоплення, згадування.
3. Афект, стрес, хвилювання, незадоволення, розгубленість.
4. Напруження, втомленість, страждання, увага, мислення.

До яких психічних явищ відносяться названі прояви психічної діяльності людини: відчуття, сприймання, запам'ятовування, відтворення, уява, мислення, почуття, воля?

1. Психічні стани.
2. Темперамент.
3. Психічні процеси.
4. Психологічні властивості.

До яких психічних явищ належать такі прояви психічної діяльності: збентеження, спокій, схвильованість, байдужість, настрій, пристрасть:

1. Психічні стани
2. Мислення
3. Психічні процеси.
4. Психічні властивості.

В якому з наведених варіантів усі перелічені явища є психічні процеси?

1. Уважність, доброта, порядність, стійкість, розум.
2. Запам'ятовування, втома, увага, мислення, мовлення.
3. Відтворення, осмислення, переживання, чуйність, повага.
4. Пам'ять, увага, мислення, уява, мовлення, відчуття.

Практичне заняття 2 **МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. ОСНОВНІ І** **ДОДАТКОВІ МЕТОДИ**

План

1. Методологія наукового пізнання. Класифікація методів.
2. Спостереження та експеримент як основні методи психології.
3. Додаткові методи психології: тест, опитування, бесіда, аналіз продуктів діяльності, узагальнення незалежних характеристик, самоспостереження, самооцінка.
4. Методи математичної статистики.
5. Методи активного психологічного впливу.

✓ *Рекомендована література: [1,3,5]*

Поясніть вислів

*«Пізнати наукову істину не можна логікою, а можна лише життям. Дія –
характерна риса наукової думки»*

В.І.Вернадський

Теми доповідей і рефератів

1. Психоаналіз: співвідношення свідомості та несвідомого.
2. Тлумачення поняття свідомості та самосвідомості у провідних психологічних теоріях.
3. Внесок Г. Айзенка, Г.Оллпорта і Р.Кеттела в розробку проблем особистості.

4. Роль методів психології в педагогічній діяльності вчителя.
5. Необхідність і сутність експериментального підходу у вивченні психології особистості.

Контрольні питання

1. У чому полягає головна відмінність природного експерименту від спостереження?
2. Сформулюйте головні вимоги до проведення методу бесіди та анкетування.
3. Які величини необхідно визначити при кількісній обробці даних досліджень і що вони характеризують?
4. Чи згодні ви з думкою, що експеримент як метод може бути застосований для дослідження будь – яких психічних явищ?
5. У чому полягає коректність тлумачення результатів, отриманих внаслідок застосування тестів?

Запитання для обговорення

1. Порівняйте основні погляди таких напрямків психології, як біхевіоризм та гештальтпсихологія.
2. Охарактеризуйте основні погляди фрейдистів та неофрейдистів.
3. Покажіть відмінності у поглядах на вивчення психіки у представників когнітивної та генетичної психології.
4. Проаналізуйте основні етапи психологічного дослідження.
5. Розкрийте проблеми методу дослідження в психології.
6. Які методи належать до загальнонаукових, а які - до суто психологічних? Розкрийте сутність двох-трьох методів із кожної групи.
7. Дайте характеристику неекспериментальних методів дослідження у психології.
8. Дайте характеристику експериментальних методів дослідження у психології.
9. Дайте характеристику видів експерименту, його переваги та недоліки.
10. Особливості спостереження, його види, переваги та недоліки.

Психологічні задачі

1. Вставте пропущені слова у наступні твердження.

- А. Метод ... був викликаний до життя практичними потребами вивчення психіки дітей, душевно хворих тощо.
- Б. ... метод складається ... ходу подій з тим, щоб встановити, як зміна одного факту впливає на зміну іншого.

2. Допишіть продовження наступних тверджень.

- А. Найважливішим принципом вітчизняної психології є принцип детермінізму, який визнає ...
- Б. Принцип єдності свідомості і діяльності означає ...
- В. Психіка може бути правильно зрозуміла лише за умови її розгляду...

3. Які з перерахованих положень правильні, а які – ні?

- А. Інтроекція є основним методом психології.
- Б. Важливою ознакою експерименту є постановка мети, що конкретизує

гіпотезу дослідження.

В. Психологічні процеси, стани і властивості являють собою якісні особливості свідомості і поведінки та не підлягають кількісному опрацюванню.

Тестові завдання

Основоположником психоаналізу був:

1. Л.Виготський.
2. З.Фрейд.
3. А.Фрейд.
4. Д.Узнадзе.

Напрямок в психології, започаткований Дж.Уотсоном, основним предметом вивчення якого є поведінка, називається:

1. Неофрейдизмом.
2. Аналітичною психологією.
3. Когнітивною психологією.
4. Біхевіоризмом.

Прояви психіки у поведінці людини вивчаються в такому напрямку психології як:

1. Гештальтпсихологія.
2. Фрейдизм.
3. Біхевіоризм.
4. Гуманістична психологія.

Напрямок в психології, що ставить в центрі вивчення категорію цілісного образу, називається:

1. Біхевіоризмом.
2. Гештальтпсихологією.
3. Фрейдизмом.
4. Візуалізмом.

Першу психологічну лабораторію в 1879 році відкрив:

1. У. Джеймс.
2. В. Вундт.
3. О. Лазурський.
4. З. Фрейд.

Назвати метод дослідження за характером. При методі дослідження: дослідник у пасивній позиції; як правило, нема можливості зробити кількісний аналіз зібраного матеріалу; в оцінці результатів велика доля суб'єктивного ставлення дослідника; майже неможливо точно встановити причину того чи іншого факту. Мова йде про:

1. Тестування.
2. Спостереження.
3. Експеримент.
4. Анкетування.

В якому з наведених варіантів відповідей найбільш правильно і повно вказані методи дослідження в психології?

1. Спостереження і аналіз продуктів діяльності.
2. Експериментальні і неекспериментальні методи.
3. Експеримент, бесіда і анкетування.
4. Експериментальні, неекспериментальні, діагностичні, проєктивні методи.

В якому з варіантів сформульовано вимоги до природного експерименту?

1. Дослідник за планом веде бесіду, обмін інформацією.
2. Дослідник сам створює лабораторні умови для виникнення бажаного психічного явища.
3. Дослідник не втручається в протікання психічних явищ, їх прояв.
4. Досліджується психіка учня в процесі його учбової діяльності (в класі, на пришкольній ділянці і т.ін.)

В процесі використання метода дослідник отримує інформацію від досліджуваного про те, які інтереси, плани життя він має, як бачить своє майбутнє, що пережив чи переживає зараз, що його задовольняє і ін. Мова йде про:

1. Бесіду.
2. Спостереження.
3. Тестування.
4. Експеримент.

Дослідження психіки учня не може проводитися без аналізу робочих зошитів, контрольних робіт, творів, малюнків, креслення. Це:

1. Експеримент.
2. Тестування.
3. Аналіз продуктів діяльності.
4. Спостереження.

Практичне заняття 3 МОЗОК І ПСИХІКА. МЕХАНІЗМИ ПСИХІКИ ЛЮДИНИ

План

1. Мозок і психіка: принципи і загальні механізми зв'язку.
2. Нервова система. Локалізація функцій психічного в головному мозку.
3. Рефлекторна природа психічного відображення.
4. Поняття про механізми психіки людини:
 1. Психічні процеси.
 2. Психічні стани.
 3. Психічні властивості.

✓ *Рекомендована література: [1,2,3,10,11]*

Поясніть вислів

«Все, чим людина зі своїм розумом відрізняється від тварини, є результатом життя в суспільстві»

Годвін

Теми доповідей і рефератів

1. Матеріалістичне та ідеалістичне розуміння сутності і походження психіки.
2. Основні етапи розвитку психіки у тварин.
3. Розвиток психіки у філогенезі: стадії та рівні розвитку форм психічного відображення за О.М. Леонтєвим і К.Е. Фабрі.
4. Мотивація і емоції у людини і тварини.
5. Свідоме і несвідоме в психічній діяльності людини.

Контрольні питання

1. Що називається умовним рефлексом?
2. Чи згодні ви з твердженням, що тільки півкулі головного мозку можуть бути органом психічної діяльності?
3. Що таке свідомість і які її ознаки?
4. Чи правильним є твердження, що несвідоме в діяльності людини ніяк не пов'язане із свідомістю

Запитання для обговорення

1. Охарактеризуйте механізми відображувальної діяльності на різних стадіях розвитку психіки.
2. Охарактеризуйте еволюційний розвиток психіки, назвіть його етапи.
3. Які форми поведінки тварин Ви знаєте?
4. Назвіть види та особливості інтелектуальної поведінки тварин.
5. У чому полягають особливості „мови” і „спілкування” тварини?
6. Чим відрізняється психіка людини від психіки тварини?
7. Що таке свідомість? Назвіть основні форми вияву свідомості.
8. У чому полягає єдність свідомого й несвідомого в психічній діяльності людини?
9. Розкрийте роль знакових систем, предметів матеріальної і духовної культури у розвитку вищих психічних функцій людини.
10. Охарактеризуйте спільну трудову діяльність як основний чинник формування свідомої людської психіки.

Психологічні задачі

1. Яка діяльність – свідома чи несвідома – виявляється в наведених нижче прикладах?

А. Учень швидко і правильно множить багатозначні числа, проте не пам'ятає правила їх множення.

Б. Семикласник, якого дражнили друзі, порвав підручники і зошити, ударив одного з товаришів.

2. У чому схожість в чому відмінність „мови” тварин і мови людини в наведених прикладах.

А. Відомо, що в собаки помахування хвостом виражає радість, а піджятий хвіст, вишкіряні зуби – лють.

Б. Ведмідь, як правило, має ділянку, яку вважає своєю і куди заборонено заходити іншим ведмедям. Коли він обходить цю ділянку, то третється об

дерева, і запах, який він при цьому залишає, слугує для інших сигналом про те, що ділянка вже має господаря.

Тестові завдання

В якому з наведених варіантів усі перелічені явища є допсихічним відображенням?

1. Подразливість, тропізми, запам'ятовування.
2. Здатність відчувати, подразливість, загальна реакція організму на подразники.
3. Подразливість, скорочення м'язів, виділення гормонів залозами внутрішньої секреції, збудливість.
4. Інстинктивна діяльність, безумовні рефлекси.

У процесі еволюції в пристосуванні тварин до умов існування співвідношення між природженим і набутиим:

1. Залишилося незмінним.
2. Зростала питома вага вродженого, а набутого – зменшувалась.
3. Зростала питома вага і вродженого і набутого.
4. Пристосування тварин забезпечується природними механізмами: набуте не відіграє ролі.

В якому рядку йдеться про інстинкти тварин?

1. Виробляються в процесі індивідуального життя тварини.
2. Поведінка видова, передається по спадковості, складна.
3. Індивідуально набута форма поведінки містить у собі діяльність мислення.

Матеріальною основою складної психічної діяльності людини є:

1. Спинний мозок, ретикулярна формація.
2. Довгастий мозок і мозочок.
3. Кора великих півкуль головного мозку і підкірки.
4. Окремі ділянки мозку людини.

Який подразник називається умовним? Знайдіть правильне визначення.

1. Самий сильний серед подразників, які діють одночасно.
2. Подразник, який закономірно викликає орієнтувальну реакцію організму.
3. Подразник, що сигналізує організмові про небезпеку.
4. Подразник, що набуває певного значення для організму.

Умовні рефлекси – це ... Знайдіть правильну відповідь.

1. Умовні рефлекси – це відчуття голоду, холоду, спраги, втоми.
2. Умовні рефлекси – це вроджена властивість пристосувань організму до незмінних умов середовища.
3. Умовні рефлекси – це тимчасові нервові зв'язки, що формуються в корі головного мозку під впливом різних подразників.

Що являє собою якісно нову, вищу форму відображення об'єктивної дійсності і є властивістю лише людини? Це:

1. Пам'ять.
2. Діяльність.
3. Увага.
4. Свідомість.

Свідомість людини є продуктом:

1. Біологічної еволюції.
2. Фізичного розвитку.
3. Біологічного і соціально-історичного розвитку.

Оволодіваючи природою, людина виробила у себе здатність володіти собою, розуміти свої обов'язки як члена суспільства, можливості, здібності, вчинки і керуватись цим у своїй діяльності. Це:

1. Самоповага.
2. Темперамент.
3. Практична діяльність.
4. Самосвідомість.

Практичне заняття 4 СПРИЙМАННЯ

План

1. Поняття про сприймання.
2. Основні теоретичні підходи до вивчення сприймань.
3. Види сприймання та їхня класифікація.
 - 3.1. Класифікація за провідним аналізатором.
 - 3.2. Класифікація за метою діяльності.
 - 3.3. Класифікація за основною формою існування матерії.
4. Особливості сприймання.
5. Ілюзії сприймання.
6. Індивідуальні відмінності сприймання.

✓ *Рекомендована література: [1, 2, 3, 10, 11]*

Пояснить вислів

«Геніальність – це насправді всього лише здатність сприймати світ незвичним чином»

У. Джемс

Теми доповідей і рефератів

1. Спостереження і спостережливість, їх роль у пізнавальній діяльності учнів.
2. Сприймання людиною людини як особливий вид сприймання.
3. Проблема моделювання процесів сприймання.
4. Особливості професійної спостережливості педагога.
5. Активний характер відчуттів і сприймань у взаємодії людини із середовищем.

Контрольні питання

1. У чому полягає спільне та відмінне між сприйманням і відчуттям?
2. Якими є загальні властивості сприймань?
3. Що таке структурність сприймання та яким є її механізм?
4. Що таке константність сприймання та яким є її механізм?
5. У чому виявляється апперцепція у процесах сприймання?

6. Що таке ілюзія у сприйманні та яким є її механізм?
7. Що таке спостереження? Що таке спостережливість?
8. У чому може виявитися професійна спостережливість?

Запитання для обговорення

1. Порівняйте два процеси чуттєвого пізнання – відчуття і сприймання: виявіть спільні та відмінні риси.
2. Розкажіть про залежність сприймань від характеру діяльності.
3. Показати на прикладах залежність сприймання від досвіду людини та її інтересів.
4. Пояснити, чому при здійсненні професійної орієнтації слід враховувати, до якого типу сприймання належить учень.
5. Запропонуйте класифікацію сприймань за різними параметрами.
6. Перерахуйте умови, за яких сприймання набуває нової якості, стає спостереженням.
7. Наведіть приклади цілісності та осмисленості сприймання.
8. Визначити, яка роль у процесі пізнання належить предметності сприймання.
9. Навести приклади, які свідчать, що константність сприймання не є вродженим явищем.
10. Розкрити значення поняття “апперцепція”.

Психологічні задачі

1. Які особливості сприймань яскраво виявляються в поданих нижче прикладах?

- А. Ми сприймаємо сніг білим і в рожевих променях вечірнього сонця, і в сутінки.
- Б. Слухаючи музику, сприймаємо не окремі звуки, а мелодію. Вона залишається тією самою і тоді, коли ми слухаємо симфонічний чи струнний оркестр, і тоді, коли слухаємо лише один рояль.
- В. Розглядаючи Місяць в телескоп, офіцер сприйняв гору за башти фортеці, пастор – за дзвіницю, а географ – за вулкан.
- Г. Незнайома жінка серед чоловіків, зовні не різко відмінних один від одного, буде сприйнята яскравіше, ніж тоді, коли вона буде в групі жінок.
- Д. Чому ми рідко помічаємо помилки при читанні художньої літератури.

2. Уважно прочитайте уривок опису природи із роману П.Мирного “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” і вкажіть, які види сприймань і відчуттів мали місце в героя роману.

«Надворі весна вповні. Куди не глянь – скрізь розвернулося, розпустилося, зацвіло пишним цвітом... Поле ... що безкрає море – скільки зглянеш – розіслало зелений килим, аж сміється в очах. Над ним синім шатром розіп'ялося небо – ні хмариночки, ні плямочки, чисте, прозоре – погляд так і тоне... з неба, як розтоплене золото, ллється на землю блискучий світ сонця; на ланах грає сонячна хвиля; під хвилею спіє хліборобська доля... легесенький вітерець подихає з теплого краю; перебігає з нивки на нивку, живить, освіжає кожную билинку... І ведуть вони між собою тиху-таємну розмову; чутно тільки

шелест жита, травиці... а згори лише жайворонкова пісня... Перериває його перепелячий крик... І все те зливається до купи в якийсь чудний гомін, вривається в душу... Гарно тобі, любо, весело!»

Тестові завдання

Яке з наведених визначень сприймання є найбільш повним і правильним?

1. Сприймання – це відображення найбільш істотних якостей і властивостей предметів у їх сукупності.
2. Сприймання – це відображення мозком предметів і явищ в усій сукупності їх властивостей, коли вони безпосередньо діють на аналізатори.
3. Сприймання – це синтез різних відчуттів.

В якій з нижчеподаних відповідей названі лише об'єктивні умови, що забезпечують виділення об'єкта в процесі сприймання.

1. Контрастність об'єкта з фоном, його величина, яскравість, обізнаність з предметом, форма.
2. Колір, оригінальність форми предмета, контрастність об'єкта з фоном, величина об'єкта.
3. Цілеспрямованість сприймання, контраст фігури з фоном, інтенсивність дії подразника.

Яке з наведених нижче визначень апперцепції є правильним?

1. Це негативний вплив попереднього досвіду на сприймання.
2. Це позитивний вплив попереднього досвіду на сприймання.
3. Це залежність сприймання від попереднього досвіду людини.
4. Це залежність сприймання від об'єктивних властивостей об'єкта.

Константність виявляється в тому, що:

1. Сприймання не залежить від попереднього досвіду.
2. Форма, величина, колір предметів у різних умовах сприймаються такими, якими є насправді.
3. Сприймання залежить від кута зору, під яким бачимо предмет.

Ілюзією сприймання називається:

1. Властиве в певних умовах усім людям неадекватне, помилкове відображення предметів.
2. Помилкове відображення предметів у хворобливому стані.
3. Неадекватне, помилкове відображення предметів, властиве тільки деяким людям.
4. Викривлення сприймання об'єктів у стані втоми.

Гете зазначав, що темний предмет здається меншим від світлого, якщо обидва мають однакову величину. За одночасного сприйняття білого круга на чорному фоні і чорного круга такого ж діаметра на білому фоні. Чорний здається меншим приблизно на 1/5 від білого. Яка особливість сприймання проявляються?

1. Апперцепція.
2. Виділення предмета з фону.
3. Усвідомленість.
4. Константність.

Іноді у водіїв автомобілів та пілотів виникає особливе відчуття: коли предмет швидко наближається, здається, що він розбухає, розростається. Яка особливість сприймання проявляється в наведеному прикладі?

1. Константність.
2. Ілюзія.
3. Предметність.
4. Апперцепція.

Чому помилки в зошиті вчитель виправляє червоним кольором? Яку особливість сприймання враховує при цьому?

1. Предметність і цілісність.
2. Виділення на фоні.
3. Константність.
4. Апперцепція.

Гольбах розповідав, що, розглядаючи Місяць у телескоп, офіцер прийняв гори за бапти фортці, пастор за дзвіницю, а світська дама зуміла “побачити” там закохані пари, що обійнялись. Про яку особливість сприймання тут йде мова.

1. Константність.
2. Ілюзія.
3. Апперцепція.
4. Виділення предмета з фону.

Яка особливість сприймання проявляється в таких фактах: тарілку, що стоїть на столі, ми сприймаємо як круглу, хоч її зображення на сітківці ока має форму еліпса; сніг ми сприймаємо білим і в рожевих променях вечірнього сонця, і в сутінках.

1. Апперцепція.
2. Константність.
3. Узагальнення.
4. Ілюзія.

Практичне заняття 5

МИСЛЕННЯ

План

1. Мислення як вища форма пізнавальної діяльності.
2. Основні теоретичні підходи до вивчення мислення.
3. Види мислення та їхня класифікація:
 - 3.1 Класифікація за характером об’єкта мисленнєвої діяльності.
 - 3.2 Класифікація за ступенем новизни й оригінальності
 - 3.3 Класифікація за характером задач.
4. Мисленнєві операції.
5. Логічні форми мислення.
6. Індивідуальні відмінності мислення.

✓ *Рекомендована література: [1, 2, 3, 10, 11, 12]*

Поясніть вислів

«Людина, здається, створена для того, щоб мислити: у цьому – її гідність, її заслуга...»

Блез Паскаль

Теми доповідей і рефератів

1. Проблема генетичного зв'язку мислення і мовлення.
2. Формування інтелектуальної активності особистості.
3. Концепції розвитку мислення в онтогенезі.
4. Поняття штучного інтелекту: проблема створення і функціонування.
5. Проблеми і шляхи розвитку творчого мислення.

Контрольні питання

1. У чому полягають специфічні особливості мислення як вищої форми пізнавальної діяльності?
2. У чому виявляється істотна відмінність абстрактного пізнання дійсності від чуттєвого?
3. У чому полягає особливість опосередкованого способу пізнання дійсності?
4. Що характеризує істотні ознаки предметів та явищ, які є об'єктом мисленого пізнання?
5. Що є кінцевим продуктом мисленнєвого пізнання дійсності?
6. У чому полягає відмінність понять від уявлень як форм пізнання дійсності?

Запитання для обговорення

1. Назвіть специфічні особливості мислення як вищої форми пізнавальної діяльності. Поясніть, у чому полягає відмінність мислення від чуттєвого пізнання.
2. Що означає цілеспрямованість, опосередкованість і узагальненість мислення?
3. Покажіть взаємозв'язок мислення і мовлення людини. Як впливає культура і рівень розвитку мовлення на мислення людини?
4. Охарактеризуйте основні функції мислення. Наведіть приклади.
5. Назвіть основні мисленнєві операції та поясніть їх сутність.
6. Які є види мислення? Охарактеризуйте їх.
7. У яких формах виявляються продукти мислення? Проілюструйте їх.
8. Що таке індуктивні та дедуктивні умовиводи? Покажіть на прикладах прояви індуктивного та дедуктивного умовиводів.
9. Охарактеризуйте індивідуальні особливості мислення. Як найхарактерніші для Вас?
10. Які якості розуму, на Вашу думку, необхідні учням і студентам при навчанні? Обґрунтуйте свою відповідь.

Психологічні задачі

1. *Які індивідуальні особливості мислення розвиває учитель на даному уроці?*

... Урок літератури. Учень Павло Д. досить широко і змістовно розповідає біографію А.П.Чехова, решта учнів уважно слухає. Ось Павло закінчив відповідати, але вчителька не поспішає виставити йому оцінку і звертається до класу:

- Давайте оцінимо його відповідь. З'ясуємо, що Павло пропустив і що сказав не так як слід.

Бажаючих оцінити роботу товариша виявилось чимало – про це свідчили підняті руки.

- Він сказав, що дитинство у Чехова проминуло непомітно. Так казати не можна. Непомітно минає дитинство тоді, коли дитина живе безтурботно. А Чехов рано змушений був заробляти собі на хліб. Краще сказати: “Дитинство у Чехова було безрадісне, воно проминуло в злиднях”.

2. Чому учні допустили помилки у наведеному прикладі?

“... Урок географії в 4-му класі. Вікна широко відчинені, ген-ген виднілися Карпати, наче прикриті зверху блакитним небом, ближче – луки і пожовклі поля. Крізь відчинені вікна щедрою струминою вливалось в приміщення тепле повітря, настояне на пахощах гірських трав, смерек і сосен... Та учні перебували думками в пустелях Середньої Азії: розпечені бархани, палючі вітри, сухе повітря і прозорі ліси саксаулу, верблюди, джейрани, ящірки – ось ті образи, які витали в їх піднесеній уяві.

Усе було добре. Задоволений вчитель, і діти задоволені. І все це приємне враження зіпсувало одне тільки запитання вчителя, задане перед закінченням уроку:

- *Діти, на яку відому травину схожий шакал?*

З душевної простоти ми сподівалися, що діти скажуть: “на собаку”, але вони, на превеликий подив, а не менше від нас був здивований і вчитель, - почали сперечатися. Одні учні твердили, що шакал схожий на ... верблюда, інші – що на ящірку. І, звичайно, питати учнів про те, який же вигляд має верблюд, учитель вже не наважився”.

Тестові завдання

Виберіть із характерних особливостей процесів відображення те, що характеризує мислення людини.

1. Відображення окремих властивостей, предметів і явищ матеріального світу.
2. Відображення минулого досвіду у вигляді почуттів, думок та образів раніше сприйнятих предметів і явищ.
3. Відображення предметів і явищ у сукупності їхніх властивостей та частин.
4. Відображення загальних та істотних ознак, зв'язків і відносин предметів і явищ.

Яке з наведених визначень поняття є правильним і найбільш точним?

1. Поняття – це форма мислення, що являє собою найповніше відображення

ознак предметів та явищ.

2. Поняття – це форма мислення, що являє собою відображення предметів і явищ зовнішнього світу.

3. Поняття – одна з основних форм абстрактного мислення, поняття – це відображення істотних ознак досліджуваного об'єкта.

4. Поняття – одна з логічних форм, вищий рівень узагальнення, характерний для словесно-логічного мислення.

Вибрати найбільш правильний варіант визначення дедуції:

1. Перехід від часткових випадків до загального положення.

2. Перехід від одних часткових випадків до інших на основі подібності між ними.

3. Перехід від загального положення до часткового випадку.

4. Перехід від одних часткових випадків до інших часткових випадків.

Підійшовши до тролейбусної зупинки не в години “пік” і помітивши на ній незвичайно багато людей, Ви здогадуєтесь: давно не було тролейбуса.

Яка форма логічного мислення проявляється в прикладі?

1. Поняття.

2. Умовисновки.

3. Судження.

4. Узагальнення.

Яку розумову операцію виконують учні, коли на основі спостереження певних фактів виводять і формулюють правило?

1. Аналіз.

2. Порівняння.

3. Узагальнення.

4. Абстрагування.

Який вид мислення переважає в діяльності письменника?

1. Конкретно-образний.

2. Понятійний.

3. Предметно-дійовий.

4. Абстрактний.

Вчитель пропонує скласти задачу, розглядаючи картинку “Галявина в лісі”, покриту “грибами”, які можна зривати і перелічувати. Які особливості та види мислення учнів враховує вчитель на уроці в першому класі?

1. Понятійний.

2. Наочно-образний.

3. Предметно-дійовий.

4. Логічне мислення.

Який вид мислення переважає в процесі розв'язання алгебраїчної задачі?

1. Понятійне.

2. Наочно-образне.

3. Предметно-дійове.

4. Логічно-дійове.

На уроці геометрії задача розв'язана двома способами, а вчитель запропонував вдома пошукати ще можливі способи її розв'язання. Учні знайшли ще три вирішення цієї задачі. Які індивідуальні особливості мислення учнів розвиває вчитель?

1. Допитливість.
2. Гнучкість мислення.
3. Широту розуму.
4. Логічність мислення.

Учні, прочитавши уважно задачу, швидко розв'язують її за допомогою тих знань і умінь, які були сформовані в них на попередніх уроках. Яку з характерних особливостей мислення розкриває цей приклад?

1. Проблемний характер.
2. Узагальненість.
3. Опосередкованість.
4. Аналітико-синтетичний характер.

Практичне заняття 6

УВАГА

План

1. Види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна; увага зовнішня, внутрішня.
2. Властивості уваги.
3. Розвиток уваги.

✓ *Рекомендована література: [1, 2, 3, 10, 11, 12]*

Поясніть вислів

«Увага – це ті єдині двері нашої душі, через які, безумовно, проходять всі об'єкти зовнішнього світу, відображені свідомістю»

К.Д.Ушинський

Теми доповідей і рефератів

1. Увага, її природа та роль у навчальній і трудовій діяльності.
2. Вікові та індивідуальні особливості уваги.
3. Стійкість уваги та способи її вивчення.
4. Умови підвищення ефективності мимовільної та довільної уваги.
5. Вивчення уваги з метою визначення втомлюваності людини.

Контрольні питання

1. У чому виявляється увага?
2. Якими є фізіологічні механізми уваги?
3. Що є джерелом уваги особистості в її діяльності?
4. Чим зумовлені різні погляди психологів на природу уваги?
5. Як пов'язані між собою увага і діяльність людини?
6. Які об'єктивні та суб'єктивні чинники можуть негативно впливати на прояви уваги особистості ?

6. Чому в світловій рекламі світло періодично вимикається? З якою метою це роблять?

Запитання для обговорення

1. Розкрийте зміст уваги як специфічної форми організації свідомості людини.
2. Покажіть місце і значення уваги в навчальній діяльності учня, студента.
3. Чим подібні погляди І.П.Павлова і О.О.Ухтомського на фізіологічні основи уваги і чим вони відрізняються? Який закон, відкритий І.П.Павловим, ліг в основу вчення О.О.Ухтомського про фізіологію уваги?
4. Дати порівняльну характеристику видів уваги. Показати їх подібність і відмінність.
5. Дайте характеристику властивостей уваги людини. Яку роль вони відіграють у діяльності кожного з нас? Наведіть приклади.
6. Покажіть, які фактори сприяють збільшенню стійкості та концентрації уваги. Наведіть приклади.
7. Що таке неуважність? Назвіть причини неуважності.
8. Виявіть різницю між обсягом та розподілом уваги. Наведіть приклади.
9. Назвіть умови: а) за яких можливий розподіл уваги; б) які сприяють переключенню уваги. Наведіть приклади.
10. Які, на Ваш погляд, є можливості у вчителя по організації (і управління) процесу уваги учнів? Наведіть приклади.

Психологічні задачі

1. Як ви можете пояснити наступне:

- A. На одноманітні зауваження вчителя учні перестають реагувати.
- Б. Студент розгублюється біля дошки, хоча й знає матеріал.
- В. Захоплена розв'язанням якоїсь задачі, дитина не помічає того, що діється навколо.

2. Яка з нижче наведених думок відповідає дійсності? Що ж насправді є ознакою уважності?

- A. Одні вважають, що ознакою уважності є здатність людини протягом тривалого часу, не відволікаючись, розв'язувати якусь задачу.
- Б. На думку других, уважний той, хто розповідаючи, бачить і чує все, що діється навколо.
- В. Треті переконані: уважна людина може одночасно слухати якесь повідомлення, записувати його, розуміти та вносити свої корективи в зміст записуваного.

3. Поясніть, чому практично неможливо утримати увагу студентів після того, як пролунав дзвінок на перерву?

Тестові завдання

Яке з наведених визначень уваги є правильним?

1. Увага – це форма психічної діяльності, що виникає при дії об'єкта на органи

чуття.

2. Увага являє собою вибіркоче сприймання об'єктів.
3. Увага – це форма психічної діяльності людини, що виявляється у скерованості і зосередженості її свідомості на певних об'єктах.
4. Увага – це робочий стан організму, установка аналізаторів на подразники.

Який зв'язок існує між увагою і діяльністю?

1. Увага існує у зв'язку з діяльністю людини і нею підтримується.
2. Увага існує незалежно від діяльності і може існувати поза нею.
3. Увага існує залежно від установки аналізатора на подразник.

Яка діяльність вимагає від людини більших зусиль для підтримання уваги?

1. Цікава діяльність, що скеровується віддаленою метою.
2. Нецікава діяльність, що скеровується віддаленою метою.
3. Нецікава діяльність, що скеровується близькою метою.
4. Цікава діяльність, що скеровується близькою метою.

У якому рядку всі перелічені властивості подразників сприяють повертанню до них уваги?

1. Раптовість, сила, тривалість, нерухомість.
2. Сила, контраст з фоном, нерухомість, раптовість.
3. Сила, монотонність, раптовість, зміна положення в просторі.
4. Раптовість, сила, зміна положення в просторі, контраст з фоном.

Павло Павлович надзвичайно уважний: з яким би захопленням він не розповідав матеріал учням (здається він весь у полоні розповіді), але жодна деталь поведінки учнів у класі не пройде повз його увагу. Він бачить і чує все, що робиться довкола. Про які властивості уваги йдеться в епізоді?

1. Коливання уваги.
2. Розподіл уваги.
3. Стійкість уваги.
4. Концентрація уваги.

Якось виникла суперечка про те, кого можна назвати найуважнішим. Один сказав: “Іван Іванович дуже уважний. Коли він читає книжку або слухає співбесідника, то ніщо не може відвернути його увагу: ні поява стороннього в кімнаті, ні розмова сусідів, ні радіо і т.д. Вся його увага зайнята тим, що він зараз робить”. Про які властивості уваги йдеться в епізоді?

1. Коливання уваги.
2. Розподіл уваги.
3. Стійкість уваги.
4. Концентрація уваги.

Як називається здатність людини тривалий час зосереджуватись на об'єкті?

1. Коливання уваги.
2. Стійкість уваги.
3. Обсяг уваги.
4. Концентрація уваги.

Як називається здатність людини свідомо змінювати спрямованість своєї

діяльності?

1. Розподіл уваги.
2. Обсяг уваги.
3. Переключення уваги.
4. Коливання уваги.

Чи залежить коливання уваги від характеру діяльності людини?

1. Не залежить, а настає закономірно через 2-3 сек.
2. Залежить лише від якості подразника, що діє.
3. Залежить від характеру діяльності людини, якості подразників, що діють, і виявляється закономірно через один і той же інтервал часу.

При якій умові переключення уваги здійснюється легше?

1. Зв'язок між попередньою і наступною діяльністю незначний; нове завдання не дуже привабливе, а ступінь зосередженості на попередній діяльності невисокий.
2. Зв'язок між попередньою і наступною діяльністю незначний; нове завдання цікаве, а ступінь зосередженості на попередній діяльності невисокий.
3. Наявний зв'язок між попередньою і наступною діяльністю; нове завдання цікаве, а зосередженість на попередній діяльності невисока.

Практичне заняття 7

ВОЛЯ

План

1. Загальне поняття про вольову діяльність людини.
2. Історія вчення про волю.
3. Вольові дії людини. Етапи вольових дій.
4. Психологічні механізми вольової регуляції та вольові якості особистості.
5. Розвиток сили волі.
6. Поняття про локус контролю.

✓ *Рекомендована література: [1, 2, 3, 11]*

Поясніть вислів

«Воля – це сила суб'єкта, його вміння перетворити в дійсність те, що інтелект вважає за доцільне»

Д.Узнадзе

Теми доповідей і рефератів

1. Інтелектуалістична, емоційна та волюнтаристична теорії волі.
2. Проблема свободи волі і шляхи її розв'язання.
3. Самовиховання волі як формування вольових якостей особистості.
4. Розлади складної вольової дії: абулія та апраксія.
5. Дитячі ігри та їхня роль у розвитку волі людини.

Контрольні питання

1. У чому виявляються головні функції волі?
2. У чому полягає істотна відмінність між довільною та мимовільною дією?

3. Що таке сила волі і чим вона зумовлена?
4. Якими є головні етапи розвитку складної вольової дії?
5. Які чинники, на вашу думку, справляють найбільший вплив на розвиток волі людини?

Запитання для обговорення

1. Як розуміють поняття «воля»? Які функції притаманні волі?
2. Проаналізуйте історію розвитку уявлень про волю.
3. У чому полягає вольове регулювання поведінки?
4. Прокоментуйте зв'язок вольової регуляції поведінки з боротьбою мотивів, потребами й цілями людини.
5. Встановіть взаємозв'язок високого рівня свідомості та „сили волі” особистості.
6. Охарактеризуйте структуру волі.
7. Розкрийте потяг, бажання, хотіння як форми прояву волі.
8. Що становлять собою вольові якості особистості?
9. Як можна визначити силу й слабкість волі людини?
10. Які особливості розвитку та виховання вольової активності людини?

Психологічні задачі

1. Чи можна вважати нижчезазначені дії вольовими? Як пояснити їх природу?

Є люди, які без особливої необхідності вдаються до небезпечних, ризикованих дій. Напевне не випадково деякі водії їздять так, начебто навмисне шукають небезпеку, а альпіністи обирають найскладніший шлях до важкодоступної вершини.

2. Чим пояснити виникнення протиріч? Про які особливості волі це говорить?

Досить часто ми стикаємось з випадками, коли, прийнявши рішення, людина деколи починає сумніватись в правильності і не виконує прийнятого рішення. Буває й так, що вона відкладає виконання наміченого, не може розпочати діяти у вибраному напрямку, переконує себе, що з виконанням рішення можна ще почекати.

Тестові завдання

Воля – це:

1. Уміння протистояти порадам і вимогам інших.
2. Наполягати будь-що на своєму.
3. Свідома саморегуляція власної поведінки.
4. Здатність активно домагатись поставленої мети, переборюючи зовнішні і внутрішні перешкоди.

Суттєвою ознакою волі є:

1. Адаптація до умов життя.

2. Боротьба із зовнішніми і внутрішніми перешкодами.
3. Орієнтація в навколишньому середовищі.
4. Самоусвідомлення.

В якому з наведених варіантів перелічені функції волі:

1. Контроль, відображення, оцінка.
2. Гальмування, спонукання, регулювання.
3. Гальмування, оцінка, спонукання.
4. Контроль, регулювання, адаптація.

Вольові дії –це:

1. Свідомі, довільні дії.
2. Перехід від рішень до їх виконання.
3. Дії, скеровані на досягнення свідомо поставлених цілей і зв'язані з долаттям перешкод.
4. Імпульсивні дії, зв'язані з долаттям труднощів.

Яка фаза складної вольової дії пропущена: постановка та вибір мети, ..., прийняття рішення, виконання:

1. Боротьба з перешкодами.
2. Бажання.
3. Боротьба мотивів.
4. Хотіння.

У якому з наведених варіантів перелічені лише вольові якості:

1. Витримка, рішучість, наполегливість.
2. Самостійність, емоційність, рішучість.
3. Витримка, агресивність, організованість.
4. Наполегливість, самостійність, рухливість.

У яких рядках перелічено лише позитивні вольові якості особистості?

1. Наполегливість, самостійність, упертість, цілеспрямованість мужність.
2. Цілеспрямованість, самовладання, наполегливість, сміливість, вередування, витримка.
3. Самовладання, сміливість, наполегливість, мужність.
4. Цілеспрямованість, сміливість, навіюваність, мужність.

Укажіть правильне визначення цілеспрямованості:

1. Уміння добитися поставленої мети, яким би тривалим і важким не був шлях до її досягнення.
2. Свідоме підкорення своєї поведінки правилам.
3. Здатність людини підкоряти свою поведінку стійким і суттєвим цілям.

Яку людину можна назвати наполегливою:

1. Під час дискусії нікому ні в чому не поступається.
2. Ніколи не прислухається до думок інших, все робить на власний розсуд.
3. Живе своїм розумом, нікого ні в чому не слухає.
4. Здатний тривало домагатися поставленої мети.

ТЕМИ ТА ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема

ФІЛОГЕНЕЗ ТА ОНТОГЕНЕЗ ПСИХІКИ

План

1. Розвиток психіки у філогенезі:
 - стадія елементарної сенсорної психіки;
 - стадія перцептивної психіки;
 - інтелектуальна поведінка.
2. Виникнення і розвиток свідомості.
3. Поняття про онтогенез психіки.
4. Вікова періодизація психічного розвитку.
5. Психологічна характеристика вікових етапів.

✓ *Рекомендована література: [1; 4; 6;7;9; 12]*

Питання для роздумів

- Чому люди бояться аномальної поведінки?
- Чи існує душа як реальність?

Тестові завдання

Яке з визначень науки психології найповніше?

5. Психологія – це наука про особистість, її властивості та їх формування.
6. Психологія – це наука, що вивчає закони діяльності дітей і дорослих.
7. Психологія – це наука про психічні процеси, що є вищою формою відображення матеріального світу.
8. Психологія – це наука про закономірності виникнення, розвитку і прояву психіки, свідомості людини.

Завдання сучасної психології як науки:

5. Вивчення різноманітних рухів дітей і дорослих.
6. Дослідження закономірностей розвитку організму дітей і підлітків.
7. Психологічне обслуговування, створення психологічних служб (довіри, сім'ї та ін.).
8. Вивчення психологічних станів, процесів і властивостей.

В якому з наведених тверджень найбільш правильно і точно розкривається суть матеріалістичного розуміння психіки?

5. Матерія виникла раніше психіки і є основою буття.
6. Матерія виникла після виникнення психіки.
7. Психіка є властивістю будь-якої матерії.
8. Матерія первинна, а психіка є властивістю особливим чином організованої матерії.

Галузь психології, яка вивчає формування та розвиток психіки на різних етапах життя людини, називається:

5. Психологія праці
6. Соціальна психологія
7. Вікова психологія
8. Юридична психологія

Галузь психології, яка вивчає фактори, що впливають на навчання і виховання дітей і дорослих, називається:

5. Загальна психологія.
6. Педагогічна психологія.
7. Вікова психологія.
8. Юридична психологія

Закономірні зміни психічних явищ, що проявляються в їх кількісних, якісних і структурних змінах і перетвореннях, складає суть:

5. Діяльнісного підходу.
6. Принципу детермінізму
7. Принципу єдності свідомості і діяльності.
8. Принципу розвитку.

У якому рядку вказано всі методологічні принципи наукового вивчення психічних явищ?

5. Принцип детермінізму; принцип розвитку психіки в діяльності; принцип єдності психіки та діяльності.
6. Принцип причинності; принцип історичного підходу; принцип розвитку психіки в діяльності; принцип особистісного підходу; принцип єдності психіки та діяльності.
7. Принцип детермінізму; принцип особистісного підходу; принцип єдності психіки та діяльності; принцип генетичного підходу.
8. Принцип детермінізму; принцип історичного підходу; принцип єдності психіки та діяльності.

В якому з наведених варіантів усі перелічені психічні явища являють собою психічні стани?

5. Уважність, пам'ять, задоволення, втома, роздратованість.
6. Врівноваженість, хвилювання, стрес, захоплення, згадування.
7. Афект, стрес, хвилювання, незадоволення, розгубленість.
8. Напруження, втомленість, страждання, увага, мислення.

До яких психічних явищ відносяться названі прояви психічної діяльності людини: відчуття, сприймання, запам'ятовування, відтворення, уява, мислення, почуття, воля?

5. Психічні стани.
6. Темперамент.
7. Психічні процеси.
8. Психологічні властивості.

До яких психічних явищ належать такі прояви психічної діяльності: збентеження, спокій, схвильованість, байдужість, настрій, пристрасть:

5. Психічні стани
6. Мислення
7. Психічні процеси.
8. Психічні властивості.

В якому з наведених варіантів усі перелічені явища є психічні процеси?

5. Уважність, доброта, порядність, стійкість, розум.

6. Запам'ятовування, втома, увага, мислення, мовлення.
7. Відтворення, осмислення, переживання, чуйність, повага.
8. Пам'ять, увага, мислення, уява, мовлення, відчуття.

Запитання для самостійної роботи

1. Чому здатність до відображення є атрибутом живої матерії?
2. У чому полягає суть сигнальної ролі психіки?
3. Якою є послідовність етапів розвитку нервової системи?
4. Якою є послідовність етапів розвитку психіки?
5. Як пов'язаний розвиток психіки з середовищем та умовами життя?
6. Яка роль праці у виникненні людської свідомості?
7. Яка роль мови в розвитку людської свідомості?
8. Що спільне і що відмінне у психічній діяльності тварини і людини?
9. Які ознаки людської свідомості?
10. Якими є умови розвитку людської свідомості?

Альтернативно-тестові завдання для самоконтролю

1. Чи є здатність до відображення неодмінною властивістю живої матерії?
2. Чи можна стверджувати, що розвиток здатності до відображення є результатом боротьби за існування біологічних систем?
3. Чи є правильною така послідовність етапів розвитку нервової системи: дифузна, ланцюгова, вузлова, ганглієва, цереброспина?
4. Чи в правильній послідовності названі етапи розвитку психіки: подразливість, чутливість, наочність, інстинкт, інтелектуальна діяльність, свідомість?
5. Чи можна стверджувати, що сутність відмінностей психіки людини і тварини полягає в тому, що для останньої це механізм пристосування до реальних умов життя, а для першої - інструмент перетворення світу з метою максимального задоволення своїх потреб?
6. Чи є можливою поява вищих форм психіки без знакових систем (наприклад, мови)?

Завдання та проблемні ситуації

1. Чому елементарну чутливість вважають початковою формою власне психіки, а подразливість - лише актом відображення?
2. Чому павук, посаджений у банку разом з мухою, не "впізнає" її, навіть коли він голодний, тоді як за звичайних умов умисно ловить мух у павутиння і поїдає їх?
3. Чому складну поведінку бджіл не можна назвати працею?
4. У чому полягає якісна відмінність інтелектуальних форм поведінки вищих тварин і людини?
5. Чому впродовж усієї історії розвитку людства організм людини і мозок не зазнавали практично ніяких змін, а у тварин кожний новий етап розвитку психіки супроводжувався змінами в організмі та нервовій системі?

Тема
ПІЗНАВАЛЬНІ ПРОЦЕСИ. ВІДЧУТТЯ
План

1. Основні теоретичні підходи до вивчення відчуттів.
2. Види відчуттів та їх класифікація
 - Екстероцептивні відчуття.
 - Пропріоцептивні відчуття.
 - Інтероцептивні відчуття.

✓ *Рекомендована література: [4;6;7;9;12]*

Питання для роздумів

- Чи дійсне твердження, що наші відчуття розвиваються під впливом умов життя і вимог практичної діяльності?
- Чи мають кольори владу над нашою психікою?

Тестові завдання

Яке з наведених визначень відчуттів є найбільш повним і правильним?

1. Відчуття є процес опосередкованого відображення в мозку людини властивостей, предметів і явищ об'єктивного світу.
2. Відчуття є процес безпосереднього відображення в мозку людини предметів і явищ зовнішнього світу в їх взаємозв'язках та взаємозалежностях.
3. Відчуття є відображенням у мозку людини окремих властивостей, якостей предметів і явищ об'єктивної дійсності внаслідок їх безпосереднього впливу на аналізатори.

Яким фізіологічним механізмом забезпечується аналіз об'єктивної дійсності?

1. Аналізатором в цілому.
2. Ядерною частиною аналізатора.
3. Рецепторною частиною аналізатора.
4. Рецепторною і ядерною частинами аналізатора.

Як називається здатність нервової системи зберігати протягом незначного часу слід подразника, що діяв перед цим?

1. Гострота чутливості.
2. Адаптація.
3. Явище післядії в аналізаторах.
4. Контраст відчуттів.

Урок пояснювального читання по темі “Оповідання М.Коцюбинського “Маленький грішник” учитель почав словами: “У багатьох творах відображено тяжке, нужденне життя дітей за царизму. Пригадайте твори російських письменників А.П.Чехова “Ванька”, В.Г.Короленка “Діти підземелля”. Лише після цього вчитель почав читати оповідання М.Коцюбинського “Маленький грішник”. Яка закономірність сприймання береться до уваги?

1. Константність.
2. Апперцепція.

3. Предметність.
4. Осмисленість.

Від яких умов залежить підвищена чутливість у наведених прикладах?

А. Сліпоглуха Ольга Скороходова за запахом розпізнає, хто увійшов у кімнату, слухає музику, поклавши руку на кришку рояля.

Б. На відчутті дотику руки ґрунтується все навчання сліпих і сліпоглухих. Сприйняття пальцями опуклого шрифту служить одним з головних засобів розумового і загального культурного розвитку таких людей.

1. Перебудова органів чуття.
2. Тренування.
3. Працелюбство.
4. Компенсація.

В жаркий літній день ви йдете купатися, стрибаєте у воду, і спочатку вона здається вам дуже холодною. А через деякий час ви вже не відчуваєте холоду. Що це за явище?

1. Контраст.
2. Поріг чутливості.
3. Адаптація.
4. Взаємодія відчуттів.

В чому виявляється адаптація аналізатора до дії подразника?

1. Підвищення чутливості.
2. Зниження чутливості.
3. Пристосування до дії подразника.
4. Втрата здатності відчувати.

В роки Великої Вітчизняної війни подекуди застосовували такий прийом: під час нічних атак з-за спин наших солдатів інженерні частини спрямовували в бік ворога сильні прожектори, що засліплювали противника. Яка закономірність відчуттів при цьому враховувалася?

1. Адаптація.
2. Взаємодія відчуттів.
3. Синестезія.
4. Поріг чутливості.

Тривалодіючий неприємний запах перестає відчуватися. Яка закономірність відчуттів проявляється в прикладі?

1. Синестезія.
2. Сенсibiliзація.
3. Адаптація.
4. Контраст.

Під впливом смаку цукру знижуються кольорова чутливість до оранжево-червоних променів. Яка закономірність відчуттів проявляється в прикладі?

1. Сенсibiliзація.
2. Синестезія.
3. Адаптація.

4. Післядія в аналізаторі.

Запитання для самостійної роботи

1. Чому психічний процес "в ід чуття" належить до чуттєвого пізнання?
2. У чому полягає особливість відчуттів як чуттєвої форми відображення дійсності?
3. За якими принципами відчуття поділяють на різновиди?
4. Чи всі подразники, що об'єктивно діють на органи чуттів, можуть відобразитися за допомогою відчуттів?
5. Якими є головні властивості відчуттів?
6. Якими є головні пороги чутливості та чим вони визначаються?
7. У чому виявляються компенсаторні можливості відчуттів?
8. Що таке сенсibiliзація відчуттів і яким є її механізм?
9. У чому виявляється синестезія відчуттів?
10. Який подразник називається адекватним?
11. Що таке адаптація відчуттів і який її механізм?
12. Як пов'язані між собою відчуття та діяльність?
13. У чому можуть виявлятися індивідуальні можливості у відчуттях людей?

Альтернативно-тестові завдання для самоконтролю

1. Чи достатньою є така характеристика процесу відчуття: відчуття - це процес відображення в мозку людини деяких якостей та властивостей предметів?
2. Чи можна стверджувати, що в кожному акті пізнавальної діяльності людини чуттєве пізнання передує абстрактному?
3. Чи правомірно стверджувати, що суб'єктивний характер відчуттів виявляється в тому, що суб'єктом відображення є людина, а результати відображення завжди несуть на собі відбиток психофізіологічних особливостей того, хто відчуває?
4. Чи згодні ви з твердженням, що в аналізі подразників, які діють на органи чуттів, беруть участь усі ланки аналізатора?
5. Чи можна стверджувати, що слабкі подразники посилюють, а сильні - послаблюють чутливість аналізатора?
6. Чи всі подразники, що об'єктивно діють на аналізатори людини, відображаються ними?
7. Чи згодні ви з твердженням, що відчуття руху органів тіла відбувається за допомогою інтерорецепторів?
8. Чи згодні ви з твердженням, що відчуття інтенсивності звуку забезпечується кортієвим органом слухового рецептора?
9. Чи всі названі відчуття належать до кінестетичних: відчуття руху, відчуття рівноваги, відчуття положення тіла в просторі?
10. Чи повною є класифікація відчуттів: контактні, дистантні, інтероцептивні, екстероцептивні, пропріоцептивні, зорові, слухові, нюхові, смакові, тактильні, больові, температурні, кінестетичні, статичні, органічні?
11. Чи завжди взаємодія відчуттів викликає ефект сенсibiliзації?

12. Чи є явище компенсації закономірним і необхідним у разі порушення одного з аналізаторів?

Завдання та проблемні ситуації

1. Поясніть, чому відчуття є генетично первинною формою відображення дійсності.
2. У чому виявляється і чим зумовлюється суб'єктивний характер відчуттів?
3. Чим можна пояснити в кожному конкретному випадку скарги на такі розлади зорових відчуттів: “Погано бачу предмети при яскравому освітленні”, “При переході з вулиці в погано освітлену кімнату впродовж тривалого часу нічого не бачу”, “Не можу читати: всі літери та рядки в книзі розпливаються”?
4. Чим пояснити той факт, що збільшення інтенсивності дії подразника в одних випадках відчувається, а в других - ні?
5. Чому невербальний ефект мовленнєвого спілкування - інтонації - іноді втрачає свою експресивну функцію і як це позначається на спілкуванні?
6. Бувають випадки, коли відчуття викликаються впливом на аналізатори неадекватних подразників. Яке значення для медичної практики може мати цей феномен?

Тема ПАМ'ЯТЬ План

1. Основні теоретичні підходи до вивчення пам'яті.
2. Види пам'яті та їхня класифікація.
3. Процеси пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, забування.
4. Індивідуальні відмінності пам'яті.

✓ *Рекомендована література: [1; 4; 6;7;9;12]*

Питання для роздумів

- Чи є пам'ять психічним процесом, який можна віднести до абстрактного пізнання?
- Чи вважаєте Ви, що людський мозок фіксує всю інформацію, яку він сприймає?

Тестові завдання

Яке з наведених визначень пам'яті є найбільш повним і правильним?

1. Пам'ять – це здатність реагувати на предмети і явища реального світу.
2. Пам'ять – це заснована на відчуттях і сприйманні здатність людини відображати навколишній світ.
3. Пам'ять – це здатність нервової системи набувати, зберігати і відтворювати досвід.
4. Пам'ять – це психічний процес використання набутого досвіду в практичній діяльності.

Яке з наведених тверджень є найбільш правильним?

1. Людина може запам'ятовувати тільки те, що вона безпосередньо відчуває і сприймає.
2. Людина може запам'ятовувати не лише те, що сприймає і відчуває, але й те, що думає і уявляє.
3. Запам'ятовуватися може все, крім почуттів.
4. Запам'ятовуватись може все, що безпосередньо входить у досвід людини.

Уякому з рядків дано правильну класифікацію видів пам'яті за характером психічної активності (за змістом)?

1. Образна, рухова, словесно-логічна, емоційна.
2. Рухова, образна, зорова, словесно-логічна, короткочасна.
3. Слухова, довільна образна, рухова, словесно-логічна, біологічна.
4. Образна, рухова, словесно-логічна, дотикова.

На які види поділяється запам'ятовування залежно від участі мислення в його роботі?

1. Образне, механічне, словесно-логічне.
2. Образне, смислове, механічне.
3. Рухове, мимовільне, довільне, механічне.
4. Механічне, смислове.

Я пишу зараз у маленькому будиночку на дюнах на березі Ризької затоки. В сусідній кімнаті читає вголос свої вірші людина – латинський поет. Він носить червоний джемпер. Такий же джемпер я бачив давно, ще в час війни на режисерові Ейзенштейні. Який вид асоціацій Ви знаходите в наведеному прикладі:

1. За часом.
2. За подібністю.
3. За простором.
4. За контрастом.

Актор повинен був замінити свого товариша на один спектакль. Він вивчив роль протягом одного дня і під час спектаклю знав її досконало. Через кілька днів виявилось, що треба ще раз зіграти цю роль. Але актор відмовився в цей день зіграти роль, бо повністю забув її. Про який вид пам'яті йдеться в наведеній ситуації.

1. Мимовільна.
2. Емоційна.
3. Довільна.
4. Короткочасна.

Що є необхідною умовою для продуктивного довільного запам'ятовування?

1. Дійове ставлення до учбового матеріалу, коли він входить до змісту основної мети діяльності.
2. Активізація інтересів і емоційних реакцій.
3. Цікаві ілюстрації до матеріалу.
4. Чітка постановка мети, завдання запам'ятати.

Яке з висловлювань виражає суть процесу відтворення?

1. Заучування одного елемента за другим в їх точній послідовності.

2. Процес, що визначає збереження інформації в пам'яті для наступного використання в практиці.

3. Процес актуалізації чи активізації слідів, образів, що збереглися в мозку людини.

На екзамені студент тривалий час ніяк не міг написати необхідну формулу. Варто було вчителю показати тільки частину формули, як студент безпомилково визначив: "Це формула біному Ньютона". Який процес пам'яті проявляється в описаній ситуації?

1. Запам'ятовування.

2. Пригадування.

3. Впізнання.

4. Забування.

Учень на уроці розповідає матеріал з історії і відновлює в пам'яті 70% змісту підручника. Через місяць з того ж питання він "видав" усього 45% матеріалу. Про який процес пам'яті йдеться в описаній ситуації?

1. Забування.

2. Пригадування.

3. Збереження.

4. Відтворення.

Запитання і завдання для самостійної роботи

1. Охарактеризуйте найважливіші особливості пам'яті як пізнавального процесу.

2. Яка роль пам'яті у психічному житті людини?

3. Якою є природа асоціацій і яким є їх значення в процесах пам'яті?

4. За якими принципами пам'ять поділяють на різновиди?

5. У чому полягає відмінність між короткочасною та оперативною пам'яттю?

6. Якими є головні умови продуктивного запам'ятовування?

7. Як можна пояснити явище ремінісценції?

8. У чому виявляється головна відмінність образів та уявлень пам'яті від образів сприймання?

9. У чому виявляються індивідуальні відмінності пам'яті?

Альтернативно-тестові завдання для самоконтролю

1. Чи є пам'ять психічним процесом, який можна віднести до абстрактного пізнання?

2. Чи можна стверджувати, що функція пам'яті вичерпується процесами фіксації та відтворення одержаних вражень?

3. Чи правильно визначені принципи поділу пам'яті на різновиди: залежно від участі волі в процесах запам'ятовування, залежно від тривалості утримання інформації в пам'яті, залежно від змісту запам'ятовуваного?

4. Чи всі різновиди пам'яті названі: довільна, мимовільна, образна, рухова, словесно-логічна, емоційна, довготривала, короткочасна?

5. Чи є принципова різниця в механізмах мимовільного відтворення та персеверації?
6. Чи всі умови продуктивного запам'ятовування названі: мета запам'ятовування, позитивне ставлення до заучуваного, осмисленість інформації, повторення?
7. Чи всі названі особливості пам'яті характеризують її індивідуальні відмінності: швидкість запам'ятовування, готовність до відтворення, тривалість зберігання, персеверація?

Завдання та проблемні ситуації

1. З досвіду відомо, що, хвилюючись, людина може забувати раніше запам'ятоване. Яке фізіологічне пояснення можна дати цьому явищу?
2. Багато людей для кращого запам'ятовування вдаються до коротких занотувань. Чому такий прийом сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу?
3. В одному експерименті піддослідним було запропоновано розв'язати п'ять задач. У другому - через 15 хвилин їм же погрібно було скласти п'ять аналогічних задач. Після цього на вимогу експериментатора вони повинні були відтворити числа з усіх десяти задач. В якому випадку піддослідні краще запам'ятали цифри і чому?
4. Трапляється так, що тривала робота по запам'ятовуванню навчального матеріалу виявляється неефективною. Чим пояснити, що, по-перше, матеріал погано запам'ятовується, по-друге, створюється ілюзія його запам'ятовування?
5. Як психологічно та фізіологічно обґрунтувати положення К. Д. Ушинського про те, що "погана пам'ять" - це результат лінощів пригадувати?

Тема МОВЛЕННЯ План

1. Психолінгвістичні теорії мовлення.
2. Види мовлення.
3. Становлення мовлення у дитинстві.
4. Індивідуальні особливості мовлення.

✓ *Рекомендована література: [4;6;7;9]*

Питання для роздумів

- На вашу думку, чи гарантує науковий підхід найбільш ефективно пізнання людиною істини.
- Чи дійсно релігійні люди менше звертають до психотерапевта?

Тестові завдання

В чому проявляється комунікативний аспект спілкування?

1. Спілкування як процес прийняття і передачі інформації.
2. Спілкування як багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів у

процесі розв'язання завдання.

3. Спілкування як процес вироблення єдиної стратегії взаємодії в діяльності.

4. Спілкування як сприйняття і розуміння іншої людини. 1.

В якому рядку названо особливості діалогічного мовлення?

1. Фрагментарне, уривчасте, граматичне, незв'язне мовлення.

2. Мовлення, при якому виникає необхідність одну думку виразити в різних послідовних висловлюваннях.

3. В значній мірі мимовільне мовлення.

4. Мовлення, в якому широко використовуються немовні комунікативні засоби – жести, міміка і ін.

В якому рядку називаються особливості монологічного мовлення:

1. Мовлення, смисл якого зрозумілий лише у зв'язку з ситуацією.

2. Граматичні зв'язки виражені найповніше.

3. Мовлення, яке зарані планується, програмується, готується.

4. Мовлення, в якому наступні висловлювання в більшій мірі обумовлені попередніми висловлюваннями партнерів.

В якому рядку називаються властивості внутрішнього мовлення:

1. Фрагментарне, уривчасте, граматично незв'язне мовлення.

2. Мовлення, яке зарані готується, виголошується.

3. Мовлення, яке найбільш піддається вольовому контролю.

4. Граматичні зв'язки виражені найповніше.

Як називається вид мовлення, при якому говорить лише одна особа, а решта людей лише сприймає його повідомлення?

1. Внутрішнє.

2. Зовнішнє.

3. Діалогічне.

4. Монологічне.

Визначте вид мовлення: «Дорогий Григорій Іванович! Глибоко схвилюваний високою нагородою уряду. Обіцяю з усією пристрасстю ще енергійніше виховувати загартованих, мужніх, сильних молодих людей. Міцно обнімаю і цілую як рідного батька. Ваш Микола.»

1. Діалогічне.

2. Монологічне.

3. Внутрішнє.

4. Письмове.

Запитання для самостійної роботи

1. Що таке мова та які її головні елементи?

2. Які є головні функції мови?

3. У чому полягає особливість мовлення як процесу та які його різновиди?

4. Що є підставою поділу мовлення на різновиди?

5. У чому полягає особливість усного мовлення?

6. У чому полягає особливість письмового мовлення?

7. Якими є особливості внутрішнього мовлення і чим вони зумовлені?

8. Що таке мовна афазія та які її різновиди?

9. Який взаємозв'язок мовлення і мови?

Альтернативно-тестові завдання для самоконтролю

1. Чи можна стверджувати, що виникнення мови - це закономірний продукт суспільного буття людей та їхньої діяльності?
2. Чи можна погодитися з думкою, що розвиток мови - це процес, який не зупиниться, доки існуватиме людство?
3. Чи існує принципова різниця між мовою і мовленням?
4. Чи згодні ви з думкою, що голосовий апарат мовлення складається з трьох головних частин?
5. Чи погодитесь ви з твердженням, що сенсорна афазія - це порушення здатності людини розуміти мовлення інших?
6. Чи правильною є думка, що внутрішнє мовлення - це особливий різновид мовлення, розвиток якого ніяк не пов'язаний з іншими його різновидами?
7. Чи правильним є твердження, що без мови не може бути власне людського поняттєвого мислення?
8. Чи можна стверджувати, що мова і мовлення - тотожні поняття?

Завдання та проблемні ситуації

1. У визначенні мовлення завжди зазначають його функцію спілкування. А як це узгоджується з тим, що мовлення може бути і внутрішнім, "подумки"?
2. Що являє собою мова як суспільно-історичне явище? Які науки, крім психології, досліджують проблеми мови і як вони співвідносяться з психологічними дослідженнями? У чому полягає особливість гносеологічного, семантичного, лінгвістичного та психологічного аспектів цієї проблеми?

Тема

УЯВА

План

1. Основні теоретичні підходи до вивчення уяви.
2. Види уяви та їхня класифікація.
3. Прийоми створення образів уяви: аглютинація, гіперболізація, літота, схематизація, типізація, аналогія, перенесення, реконструювання та інші.

✓ *Рекомендована література: [1;4;6;7;9;12]*

Питання для роздумів

- Чи може багатство уяви негативно відбитися на психічному житті людини?
- Чи може уява дитини бути багатшою, ніж уява дорослої людини?

Тестові завдання

Яке з поданих нижче визначень уяви є правильним?

1. Створення в голові людини чітких образів раніше сприйнятих об'єктів.
2. Створення в голові людини нових для неї образів на основі словесного опису їх.
3. Сукупність уявлень про навколишню дійсність.

4. Створення в голові людини образів об'єктів, яких вона ніколи не сприймала, на основі попереднього досвіду.

В якому з наведених висловлювань мова йде про уяву?

1. Психічна діяльність, яка виявляє внутрішні, суб'єктивні стани людини, її афект, бажання, враження.
2. Узагальнене і опосередковане відображення дійсності.
3. Складна психічна діяльність, яка є вродженою здібністю, що розвивається, незалежно від умов життя і виховання.
4. Відображення реальної дійсності в нових образах, інших сполученнях і зв'язках.

В якому з наведених варіантів дається правильна характеристика творчої уяви? Творча уява – це:

1. Створення образів нових, оригінальних об'єктів на основі попереднього досвіду.
2. Створення образів об'єктів на основі їх словесної характеристики, графічного зображення.
3. Створення образів об'єктів, які зустрічалися в житті і діяльності людини.
4. Своєрідна дослідницька робота мислення.

У якому з наведених нижче варіантів йдеться про уяву?

1. Я виразно уявив собі школі, вчителів, учнів, з якими вчився понад десять років тому.
2. Підійшовши до троянди, я милуюсь її красою, малюю в своїй голові її образ.
3. Читаючи роман, я, наче живих, бачу його героїв.

У якому з поданих нижче визначень йдеться про творчу уяву?

1. Самостійне створення в голові людини нових образів на основі попереднього досвіду.
2. Створення в голові людини картин далекого майбутнього.
3. Психічна діяльність в результаті якої відбувається самостійне створення в голові людини нових думок.
4. Створення в голові людини образів нових для неї об'єктів на основі словесного опису.

У якому з рядків перелічені види діяльності включають творчу уяву дітей?

1. Виготовлення стільця дітьми за зразком вихователя.
2. Переказ казки дітьми.
3. Малювання дітьми щойно відвіданого зимового парку.
4. Придумування дітьми казки.

В якому з варіантів правильно визначається мрія?

1. Мрія – це творча уява, скерована на конкретні вчинки, поведінку.
2. Мрія – це образ бажаного майбутнього.
3. Мрія – це фантастичне бачення свого майбутнього.
4. Мрія – це придумування людиною картин життя і діяльності.

Знайдіть правильне визначення мрії:

1. Відтворююча уява, звернена в далеке минуле і майбутнє.

2. Форма творчої уяви, скерованої на близьке майбутнє.
3. Творча уява, що створює в голові людини образи бажаного, здійсненого майбутнього.
4. Створення людиною образів свого майбутнього.

Воно палало так яскраво, мов сонце, і яскравіше за сонце, і увесь ліс замовк, освітлений цим смолоскипом великої любові до людей, а темрява розлетілася від світла його і там, глибоко в лісі, тремтячи, впала в гнилизну болота. Люди ж, зачудовані, стали як кам'яні". Який прийом створення художнього образу використав письменник...

1. Аглютинація.
2. Типізація.
3. Гіперболізація.
4. Загострення.

Л.М.Толстой, створюючи образ Наталі Ростової, поєднав у ньому риси своєї дружини Софії та її сестри Тані. Який прийом створення художнього образу використав письменник...

1. Аглютинація.
2. Типізація.
3. Гіперболізація.
4. Загострення.

Запитання для самостійної роботи

1. У чому полягає специфічність відображення дійсності в процесах уяви?
2. Чим зумовлена діяльність людської уяви?
3. Від чого залежить багатство створюваних людиною образів уяви?
4. У чому полягає принципова різниця образів репродуктивної та продуктивної уяви?
5. У чому полягають особливості мрії як різновиду творчої уяви?
6. У чому виявляється зв'язок процесів чуттєвого пізнання і мислення з уявою?
7. Яким є механізм впливу образів уяви на фізіологічні процеси людини?
8. Як пов'язана уява з емоційно-вольовою сферою особистості?

Альтернативно-тестові завдання для самоконтролю

1. Чи згодні ви з твердженням, що без уяви неможлива будь-яка практична діяльність людини?
2. Чи завжди уява є частиною діяльності мислення?
3. Чи є уява у тварини?
4. Чи є принципова різниця між уявленнями творчої уяви та галюцинаціями?
5. Чи може яскравість уяви негативно позначитися на психічному житті людини?
6. Чи погодитеся ви з думкою, що мрія - це створення образів уяви, в справдженні яких людина впевнена?
7. Чи може бути уява дитини багатшою, ніж уява дорослої людини?

Завдання та проблемні ситуації

1. Поясніть, у чому полягають головні відмінності уяви від уявлень пам'яті. За якими ознаками це можна встановити?

2. Визначте, які прийоми створення образів уяви використані: винахідником — при конструюванні дирижабля, гідролітака; письменником - при створенні літературного персонажа; художником-карикатуристом - при створенні дружнього шаржу.

3. Поясніть, чому деякі люди, не обізнані з медициною, прочитавши опис того чи іншого захворювання, схильні уявляти, що й вони захворіли саме на цю хворобу, що й у них виявляються симптоми цієї хвороби.

Тема ЕМОЦІЇ ТА ПОЧУТТЯ

1. Властивості емоцій та почуттів та їх основні функції.
2. Основні теоретичні підходи до вивчення емоцій та почуттів.
3. Види емоцій та їх класифікація.
4. Психологічні стани.

✓ *Рекомендована література: [1; 4;6;7;9;14; 21]*

Питання для роздумів

- Чи можна вважати, що експресивні рухи – єдиний прояв емоційних станів людини?
- Чи завжди страх перед невідомим викликає у людини стрес?

Тестові завдання

Яке твердження щодо емоцій є правильним?

1. Виразні рухи завжди посилюють емоції.
2. Виразні рухи послаблюють емоції.
3. Виразні рухи є лише зовнішнім виявленням емоцій.
4. Виразні рухи є причиною виникнення емоцій.

У яких з наведених варіантів перелічено лише прості емоції?

1. Задоволення від смачного сніданку.
2. Задоволення від досягнення успіху у навчанні.
3. Страх матері за здоров'я дитини.
4. Страх темноти.

Яке з поданих нижче визначень почуттів є найточнішим?

1. Відображення навколишніх предметів та ставлення до них.
2. Реакція людини на все навколишнє.
3. Переживання, в яких виявляється ставлення людини до навколишнього та до самого себе.
4. Своєрідне ставлення людини до того, що вона сприймає.

У якому рядку названо тільки почуття?

1. Гнів, страх, радість, почуття власної гідності.
2. Любов, незадоволення, спрага, туга.
3. Совість, ненависть, біль, презирство.
4. Сором, симпатія, бажання, кохання.

Сергій Т. – учень 6 кл. отримав двійку, готовий розплакатись, з трудом

стримує себе. Однак не проходить і півгодини, і він повністю забуває про погану оцінку і на перерві бурхливо і весело бігає по коридорі. Які особливості почуттів проявляються в прикладі?

1. Сила.
2. Глибина.
3. Полярність.
4. Стійкість.

Визначення: “вищі почуття” - це...

1. Вроджені переживання, вони є і у тварин.
2. Притаманні тільки людині, є результатом її виховання і впливу середовища.
3. Переживання, пов'язані з задоволенням органічних потреб.

В якому з наведених варіантів названі лише інтелектуальні почуття?

1. Любов до знань, почуття нового, допитливість, радість пізнання.
2. Здивування, сумнів, захоплення, сором, нудьга, гумор, задоволення.
3. Допитливість, любов до прекрасного, захоплення, сумнів, настрої.
4. Любов до знань, нудьга, радість пізнання, впевненість, характер.

Що є характерним для естетичного почуття людини?

1. Переживання свого ставлення до красивого або некрасивого.
2. Переживання задоволення або незадоволення від смачного обіду.
3. Переживання радості, задоволення від успішно складеного іспиту.
4. Гуманізм, здивування, почуття дружби.

Яка сукупність з наведених нижче ознак характеризує афект?

1. Виникає поступово, буває стійким; яскраво не виявляється.
2. Сильне, стійке переживання, яскраво назовні не виявляється.
3. Сильне переживання, виникає раптово, зовні виявляється яскраво, протікає бурхливо.
4. Слабке, нестійке переживання, виникає в певній ситуації.

Яка сукупність ознак характеризує пристрасті?

1. Стійкі, дійові, слабкі; мобільні.
2. Сильні, дійові, глибокі, тісно пов'язані з інтересами.
3. Глибокі, нестійкі, сильні, пов'язані з потребами.
4. Глибокі, стійкі, не проявляються зовні, не дійові.

Запитання для самостійної роботи

1. Як відбувається відображення дійсності почуттями і чим воно відрізняється від відображення у пізнанні?
2. У чому полягає відмінність між емоціями та почуттями?
3. За якими ознаками можна констатувати, що людина перебуває в стані емоційного збудження?
4. Які об'єктивні та суб'єктивні чинники можуть впливати на настрої?
5. Якими є головні ознаки афекту?
6. Які ознаки характеризують пристрасті як форму переживання почуттів?
7. У чому полягають відмінності емоцій людини від емоцій тварини?
8. Чому моральні, інтелектуальні, естетичні та праксичні почуття належать до вищих почуттів?

Альтернативно-тестові завдання для самоконтролю

1. Чи згодні ви з думкою, що відмінності між емоціями та почуттями мають здебільшого кількісний характер?
2. Чи згодні ви з твердженням, що фізіологічним підґрунтям вищих почуттів є кора та підкоркова зона?
3. Чи можна вважати, що експресивні рухи - єдиний вияв емоційних станів людини?
4. Чи є настрій результатом кількісної переваги позитивних або негативних емоцій?
5. Чи згодні ви з твердженням, що змістовність емоційного життя людини залежить тільки від змістовності її контактів з об'єктивним світом?
6. Чи завжди в стані афекту людина втрачає контроль над своєю поведінкою?
7. Чи завжди страх невідомого викликає в людини стресовий стан?
8. Чи можна стверджувати, що поняття "моральні почуття" та "моральні переконання" в принципі є тотожними?
9. Чи можна стверджувати, що механізми виникнення стресу та фрустрації принципово відмінні?

Завдання та проблемні ситуації

1. Чим можна пояснити, що тривале розлучення близьких людей завжди супроводжується стійкими негативними переживаннями?
2. Чим можна пояснити, що іноді емоційні реакції не відповідають об'єктивним впливам?
3. Чому людина в горі відчуває себе легше, коли виплачеться?
4. Чи може регулювання емоціями на рівні підкоркової зони не бути пов'язаним із свідомістю?
5. Під впливом яких чинників виявляються моральні почуття особистості?

ОРИЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет та завдання загальної психології.
2. Місце психології в системі наук.
3. Принципи психології.
4. Основні галузі психології.
5. Історія розвитку психології
6. Міфологічний етап розвитку психології.
7. Філософський етап розвитку психології.
8. Науковий етап розвитку психології
9. Поняття про психіку, функції психіки.
10. Філогенез психіки
11. Етапи розвитку психіки.
12. Мозок і психіка.
13. Механізми психічної діяльності.
14. Рефлекторна природа психіки.
15. Будова нервової системи людини.
16. Психічні процеси. Психічні стани. Психічні властивості.
17. Місце психології в системі наук.
18. Методи психологічних досліджень. Загальна характеристика.
19. Основні методи психологічних досліджень. Спостереження.
20. Основні методи психологічних досліджень. Експеримент.
21. Додаткові методи психологічних досліджень
22. Напрями сучасної психології. Біхевіоризм.
23. Напрями сучасної психології. Психоаналіз.
24. Напрями сучасної психології. Гуманістична психологія.
25. Напрями сучасної психології. Генетична психологія.
26. Когнітивна психологія.
27. Онтогенез психіки.
28. Періодизація вікового розвитку.
29. Характеристика періодів розвитку
30. Діяльнісний підхід в психології.
31. Діяльність і її структура.
32. Види діяльності: гра, навчання, праця.
33. Способи діяльності. Вміння, навички, звички.
34. Поняття групи в психології. Соціометрія.
35. Особистість в групі.
36. Поняття про колектив.
37. Ненормативний розвиток психіки.

38. Умови та критерії ненормативного психічного розвитку.
39. Умови та критерії ненормативного розвитку психіки.
40. Психологічна допомога при ненормативному психічному розвитку.
41. Спілкування. Структура спілкування.
42. Спілкування. Функції спілкування.
43. Засоби спілкування: вербальні, невербальні.
44. Взаємодія в спілкуванні. Види взаємодій.
45. Механізми психологічного впливу.
46. Перцептивний аспект у спілкуванні.
47. Увага, види уваги.
48. Властивості уваги.
49. Відчуття. Види відчуттів.
50. Властивості відчуттів.
51. Закономірності відчуттів.
52. Теоретичні підходи до вивчення відчуттів.
53. Сприймання. Властивості сприймання.
54. Види сприймання.
55. Пам'ять, види пам'яті. Фізіологічні основи пам'яті.
56. Теоретичні підходи до вивчення пам'яті.
57. Процеси пам'яті. Властивості пам'яті.
58. Мислення. Розумові дії і операції.
59. Мислення. Форми мислення.
60. Різновиди мислення.
61. Теоретичні підходи до вивчення мислення.
62. Індивідуальні властивості мислення.
63. Уява, види уяви.
64. Уява. Прийоми створення образів.
65. Індивідуальні властивості уяви.
66. Мовлення, види, функції мовлення.
67. Емоції, почуття. Види вищих почуттів.
68. Теоретичні підходи до вивчення емоцій.
69. Властивості емоцій.
70. Види емоцій.
71. Форми переживання емоцій і почуттів.
72. Воля. Етапи вольового акту.
73. Вольові властивості особистості.
74. Інтернальний та екстернальний локуси контролю.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посібник /Для студентів психол. і педагог. спеціальностей.– 2 – ге видан., випр. і доп. / М.Й Варій. – К.: «Центр учбової літератури». – 2007. – 968с.
2. Вікова та педагогічна психологія: Навч. Посіб. // Під ред. О. В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднічук та ін. – К.; Просвіта, 2001. – С. 7 – 38.
3. Волошина В.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. / В.В.Волошина, Л.В.Долинська, С.О.Ставицька, О.В.Темрук. – К.: Каравела, 2006. – 280 с.
4. Гиппенрейтер Ю. Введение в общую психологию: курс лекцій / Ю. Гиппенрейтер. – М.: АСТ: Астрель, 2008. –352 с
5. Загальна психологія : навч. посіб. / О. П. Сергеєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. – К. : ЦУЛ, 2012. – Книга. –296 с
6. Загальна психологія: Підручник / О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Каравела, 2011. – 464 с.
7. Копець Л.В. Психологія особистості: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – 2 – ге вид. / Л.В. Копець. – К.: Вид. дім «Києво – Могилянська академія», 2008. – 458 с.
8. Максименко С.Д. Загальна психологія: Навчальний посібник / С.Д Максименко, В.О. Соловієнко. – Київ: МАУП, 2000.
9. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. – 5 вид., стер. / П.А. М'ясоїд. – К. : Вища шк., 2006. – 487 с.
10. Общая психология и психология личности / под ред. А.А. Реана. – О – 21 М.: АСТ : АСТ МОСКВА; СПб. : Прайм –ЕВРОЗНАК, 2009. – 639 с.
11. Основи психології: Підручник / За заг. ред. Киричука О.В., Роменця В.А. – Вид. 6 – те, стереотип. – Київ: Либідь, 2006. – 632 с.
12. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник / Р.В Павелків. – К.: Кондор, 2009. – 576 с.
13. Партико Т.Б. Загальна психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл./ Т.Б.Партико. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. – 416 с.
14. Пашукова Т.І. Практикум із загальної психології. – 2-ге вид., стер. /Т.І. Пашукова, А.І.Допіра, Г.В. Дьяконов. – К.:Т-во «Знання», КОО, 2006. –203 с.
15. Психологія :підручник для студентів вищих навчальних закладів/ кол.авторів; за ред.І.Ф.Прокопенка; худож. – оформлювач Ю.Ю.Романіка. – Харків:Фоліо, 2012. – 863 с.
16. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основи психології і педагогіки: Посібник / О.М. Степанов, М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2003.
- 17.

Навчально-методичне видання

Загальна психологія з практикумом

Методичні вказівки
до проведення практичних занять
та організації самостійної роботи

Укладач Б.В. Барчі

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>